

Réka Bozzay

Een cursus ondertitelen in Wrocław en een filmavond in Debrecen

In 2021 contacteerde onze collega dr. habil. Agata Szubert-Kowalska ons met de vraag of de neerlandistiek in Debrecen zin zou hebben om aan een cursus ondertitelen deel te nemen. Agata wilde in het kader van een nieuwe vorm van samenwerking, het zogenaamde Erasmus BIP (Blended Intensive Programme), een cursus ondertitelen organiseren. In 2017 werd al zo'n cursus georganiseerd door de KU Leuven, en toen namen er al Debrecense studenten deel aan. Oorspronkelijk waren er twee cursussen gepland en ik heb me voor de tweede opgegeven, maar die vond helaas niet meer plaats. Toen Agata ons met het idee contacteerde de cursus binnen een Centraal-Europese samenwerking te organiseren, heb ik meteen ja gezegd. Debrecen heeft een tolk-vertaler opleiding, waar masterstudenten verschillende soorten van vertaalcolleges volgen. Wij kunnen zelf geen cursus ondertitelen aanbieden, maar na rondvraag bij de studenten bleek dat de tolk-vertalers zich aangesproken voelden door deze cursus.

Een BIP-cursus is bedoeld om de band tussen Erasmuspartners onderling te versterken en ook studenten die zich misschien een verblijf van een half jaar in het buitenland niet kunnen permitteren, de kans te geven aan Erasmus deel te nemen. Voor een BIP cursus krijgen studenten 3 ECTS punten, het materiaal van de colleges dekt een semester af, en de colleges worden online en offline georganiseerd. Onze Poolse collega's Agata en dr. Gosia Dowlaszewicz hebben hun uiterste best gedaan om alles soepel te laten verlopen.

Na lang overleg over de datum van de cursus werd besloten het offline-deel in januari 2022 te houden in Wrocław. Maar we kwamen van een koude kermis thuis. We zaten weer in het midden van een nieuwe golf COVID-19, met steeds oplopende ziekenaantallen en het leek onze gastvrouwen onverantwoord om de deelnemers uit België, Slowakije, Tsjechië en Hongarije naar Polen te laten reizen. De cursus werd dus uitgesteld naar de herfst. Helaas konden toenmalige tweedejaars MA-studenten niet meer deelnemen aan de cursus, dus er bleven maar drie kandidaten over.

In de zomer 2022 werd onze reis goed voorbereid. Volgens de regels van Erasmus kunnen deelnemers een extra toeslag voor hun reis krijgen, als ze groen reizen, dus met bus, trein of auto. Deze regel geldt zowel voor studenten als voor docenten. De drie avontuurlijke Hongaarse studenten Petronella Budai, Judit Juhász en Eliza Maczkó besloten om met de trein te reizen, en ik koos voor een nachtrip in een Flixbus. De studenten huurden een Airbnb-appartement aan de rand van het stadscentrum en ik een kamer in een hotel in het centrum van Wrocław.

Zoals voorgeschreven, bestond de cursus uit een online- en een offline-deel. Het online-deel werd op 5, 6 en 8 september gehouden. Onze docenten Luc Loonbeek en Luc Dierickx hebben ons daar in de geheimzinnige wereld van filmondertiteling ingewijd. Luc Loonbeek vertelde ons in het eerste college wat films ondertitelen betekent, wat leessnelheid is en dat we in deze cursus leren hoe we een film voor de bioscoop moeten ondertitelen. Tot onze grote vreugde bleek dat Netflix een ietsje grotere leessnelheid verwacht van ons, dus mocht je ooit je geld willen verdienen met films te ondertitelen voor een streamingdienst, hou er rekening mee. Luc heeft ons ook de technische kant van ondertitelen getoond. Wij leerden een programma kennen, waarin we films konden uploaden en dan met behulp van het programma er kortere passages in maken, die dan geschikt waren voor ondertitelen. In het begin was het even wennen hoe je een film in stukjes “knipt”.

Op het volgende college ontmoetten we Luc Dierickx op het scherm, die ons de techniek van films vertalen vertelde. We wisten al dat we met leestempo rekening moesten houden, maar we leerden ook dat we eigenlijk niet alles moeten vertalen wat er gezegd wordt. De bedoeling is namelijk dat je een samenvatting geeft en meer probeert de intentie van de spreker weer te geven. Dit bleek in het begin bijzonder moeilijk te zijn voor ons. In Hongarije worden de meeste films gedubd, ondertitelen heeft niet zo’n lange traditie als in Nederland en Vlaanderen. We bekeken een Engelstalige kortfilm zin voor zin en probeerden samen de tekst te vertalen in het

Nederlands. We hebben meteen geleerd, dat je naast een goede talenkennis ook een goed gehoor moet hebben, want in de films wordt niet altijd alles duidelijk gezegd. Er zijn altijd mensen die binnensmonds spreken, anderen spreken met een raar accent, etc.

Op het laatste online college vertelde een collega van Luc en Luc over live-ondertiteling en ook over audiodescriptie voor blinden en slechtzienden. Live-ondertiteling gebeurt tijdens live-uitzendingen. Een spreker spreekt het gehoorde na en, als dat moet, wordt de tekst meteen ook gecorrigeerd. De gesproken tekst wordt door een computerprogramma omgezet in een geschreven tekst die ook nog een keer wordt nagelezen. Je zou kunnen denken dat live-ondertiteling makkelijker is, maar het vergt een bijzonder grote concentratie van de vertaler. Audiodescriptie gebeurt in een film tussen de dialogen door. Jij, als ziende beschrijft wat er allemaal gebeurt. Je moet ook goed op details letten. Audiodescriptie hebben we ook zelf geprobeerd. We moesten eerst op grond van een beschrijving een tekening maken, en later een foto beschrijven. Dit was ook niet makkelijk, want wat voor zienden vanzelfsprekend is, is voor blinden of slechtzienden onvoorstelbaar. Je hebt hier dus een groot begripsvermogen en ook veel empathie voor nodig.

Na de grondige voorbereiding thuis reisden we allemaal naar Wrocław. Onderweg naar mijn hotel ontmoette ik mijn drie studenten in het treinstation. We hadden afgesproken dat we samen de stad gingen ontdekken. De colleges begonnen de volgende dag. We werden op de universiteit door Agata ontvangen en onze beide Lucs waren ook aangekomen uit België. We werden in groepen verdeeld, elke groep kreeg een Vlaamse kortfilm, die ondertiteld moest worden. De Poolse groep was de grootste en wij de kleinste. We werkten met z'n tweeën aan een film. Eliza en Petronella kregen de film *Klem*, Judit en ik *Dura lex*. Beide films hadden hun moeilijkheden. *Klem* had al een Nederlandse ondertiteling, dus je zou kunnen denken dat je gewoon maar de tekst vertaalt. In werkelijkheid was het veel moeilijker. De mannelijke spreker in de film was van buitenlandse komaf, sprak met veel fouten Nederlands. Eén van de grootste uitdagingen was deze fouten te vertalen. Verder verscheen de Nederlandse ondertiteling op het beeld, dus de studenten moesten de ondertitels op de seconde instellen, zodat de twee ondertitels tegelijkertijd verschenen. Judit en ik kregen een misdaderverhaal. Voor deze film was er geen geschreven tekst, dus we moesten eerst een transcriptie maken. Wij moesten vaak onze oren spitsen, maar toch bleven enkele delen onverstaanbaar. Dit kwam enerzijds door de gesproken taal (Vlaamse tussentaal), anderzijds werd de gesproken tekst

door andere geluiden onderdrukt. Gelukkig konden wij op onze lieve docenten Luc en Luc rekenen, die ons graag hielpen met het verstaan van de gesproken tekst. Als onze transcriptie eenmaal klaar was, begonnen wij met de vertaling. We zaten tot de avond op de universiteit om een voor Hongaars publiek goed verstaanbare tekst te maken.

Een Erasmus-uitwisseling gaat niet alleen over leren en werken, maar ook over gezelligheid. De studenten kregen de mogelijkheid om elkaar beter te leren kennen, nieuwe vriendschappen te sluiten, en dit gold ook voor ons, docenten. Tsjechië werd door dr. Iva Rezková uit Praag en dr. Pavlína Knap-Dlouha uit Olomouc vertegenwoordigd, uit Bratislava kwam dr. habil. Petra Milošovičová met haar studenten. Leuke gesprekken, lekkere koffies samen met de collega's hoorden ook bij ons verblijf. Op de laatste dag gingen we allemaal naar het museum Hydropolis, dat het watermanagement van de wereld en in het bijzonder Wrocław voorstelde.

Ons werk werd op donderdagavond op 14 september in de bioscoop Nowe Horyzonty getoond. We keken allemaal heel trots naar ons werk. Ons team was heel klein en we kenden al elkaars werk, maar onder de Slovaakse studenten was er een, Bianka Bucková, die ook Hongaars sprak, en zij was de eerste die van ons werk kon genieten.

Affiche van de Vlaamse kortfilmavond in Wrocław

*Luc Dierickx, Eliza Mackó, Petronella Budai, Judit Juhász en Luc Loonbeek
in de bioscoop Nowe Horyzonty*

Na afspraak met Agata, werd besloten de films ook in de landen en steden waar we vandaan kwamen te laten zien. In Debrecen werd op 8 december 2022 een filmavond in de bioscoop Apolló georganiseerd, waar de twee Vlaamse kortfilms voor de allereerste keer in Hongarije met Hongaarse ondertiteling werden getoond. Het Debrecense publiek ontving de films met grote vreugde, en er werden na de filmvertoning ook vragen gesteld aan de vertalers.

Vlaamse filmavond in de bioscoop Apolló in Debrecen

Deze cursus was een groot succes. Wij allemaal leerden iets nieuws. Wie weet, misschien kunnen we op een gegeven moment de naam van één van onze studenten aan het eind van een buitenlandse film zien als vertaler. Wij, docenten, hopen alvast dit project te kunnen voortzetten met nog nieuwe cursussen in één van onze landen.